

І. В. Буйніцкі

(1861—1917)

150 гадоў з дня нараджэння

... І гарэць той славе, нятленнай, шырокай,

Да апошніх, безведальных нашых вякоў,

За адну тваго спробу замест ваюкі —

Мову людзям вярнуць і зямлю бацькоў.

У. Караткевіч

Жыццёвая і творчая біяграфія заснавальніка беларускага нацыянальнага прафесійнага тэатра Ігната Цярэнцьевіча Буйніцкага багатая на падзеі.

Нарадзіўся 22 жніўня 1861 года ў маёнтку Палівачы Празароцкай воласці Дзісенскага павета Віленскай губерніі (цяпер Глыбоцкі раён Віцебскай вобласці) у шляхецкай сям'і. Гады вучобы прайшлі ў Рызе. Тут І. Буйніцкі скончыў землямернае вучылішча. Акрамя прафесіі землямера ён атрымаў і акцёрскую адукацыю, наведваючы прыватную драматычную студыю ў Вільні. Пэўны час Ігнат Цярэнцьевіч працаваў каморнікам. Раз'язджаючы па вёсках, ён назіраў за жыццём простых людзей, блізка да сэрца прымаючы іх беды. У 1913 годзе арганізаваў Празароцкае беларускае крэдытнае таварыства, у якім кожны селянін пад невялікі працэнт мог атрымаць пазыку. Ігнат Буйніцкі прымаў актыўны ўдзел у дзейнасці віленскага таварыства «У дапамогу фронту» (1914–1916). Сучаснікі прыгадвалі, што Ігнат Цярэнцьевіч ніколі не расставалася са сваім вялікім скураным сшыткам, куды запісваў бачанае і чулае: народныя звычаі, песні, танцы — усё тое, што і склала аснову яго творчага метаду.

Тэатральную дзейнасць І. Буйніцкі пачаў з правядзення беларускіх вечарынак у сваім фальварку, у якіх прымалі ўдзел палівачоўскія хлопцы і дзяўчаты. Прырода шчодро надзяліла гэтага чалавека талентам: ён ажыццяўляў рэжысуру, спяваў, дэкламаваў. І ўсё гэта рабіў выдатна. Да дзядзькі Ігната (так звалі яго сяляне) людзі ішлі з вялікай ахвотай: іх вабіла добрае, адкрытае сэрца гэтага чалавека, яго захапленне песнямі і танцамі. У 1907 годзе Ігнат Цярэнцьевіч разам з дачкамі Вандай і Аленай, а таксама са сваімі блізкімі сябрамі стварыў у фальварку

Палівачы аматарскі тэатральны калектыў.

На той час яго выступленні яшчэ не адпавядалі сучаснаму разуменню мастацтва тэатра, але канцэрты, наладжаныя трупай, выклікалі шырокі рэзананс. Галоўная іх вартасць была ў тым, што са сцэны гучала родная мова, выконваліся блізкія простым людзям народныя танцы. Чуткі аб «дваровым тэатры» І. Буйніцкага разнесліся далёка, і ў лютым 1910 года вясковых артыстаў запрасілі прыняць удзел у першай публічнай беларускай вечарынцы, якая адбылася ў Вільні. На ёй выступаў хор пад кіраўніцтвам Л. Рагоўскага, быў паказаны спектакль, падрыхтаваны А. Бурбісам, у канцы сваё майстэрства прадэманстравала танцавальная трупа І. Буйніцкага. Пospех быў незвычайны, што канчаткова пераканала Ігната Цярэнцьевіча ў неабходнасці стварэння прафесійнага тэатра. Летам 1910 года была сфарміравана пастаянная трупа і распачаты працяглыя гастролі па Беларусі. У час шматлікіх выступленняў калектыў набыў асноўныя рысы прафесійнага тэатра з пэўнымі эстэтычнымі, грамадзянскімі, этычнымі прынцыпамі і ўвайшоў у гісторыю як Першая беларуская трупа І. Буйніцкага.

Прадстаўляючы розныя напрамкі, тэатр зыходзіў з адзінай крыніцы — народнага мастацтва. Фальклорна-этнаграфічныя традыцыі яскрава праяўляліся як пры пастаноўцы п'есы, так і пры выкананні танца. Рэпертуар Першай беларускай трупы склалі п'есы «Па рэвізіі» і «Пашыліся ў дурні» М. Крапіўніцкага, «У зімовы вечар» Э. Ажэшкі, «Сватанне» А. Чэхава, «Міхалка» Далецкіх, «Модны шляхцюк» К. Каганца. Ігнат Буйніцкі ажыццяўляў агульнае кіраўніцтва трупай, фінансаваў яе на ўласныя сродкі.

Працяг. Пачатак на с. 2 вокладкі.

І. Ц. Буйніцкі (1861–1917)

150 гадоў з дня нараджэння

У сваім тэатры І. Ц. Буйніцкі быў першым танцорам, выступаў у хоры, удзельнічаў у драматычных спектаклях. Яго ігра вызначалася жыццёвай і бытавой дакладнасцю, глыбокай самабытнасцю, тонкім гумарам. Першая беларуская трупа выступала ў розных месцах — Вільні, Мінску, Пецярбургу, Варшаве, невялікіх мястэчках Беларусі. Усюды яе выступленні праходзілі з вялікім поспехам. Дзейнасць І. Буйніцкага падтрымлівалі дзеячы беларускай культуры — Янка Купала, Ш. Ядвігін, Ц. Гартны, З. Бядуля, А. Пашкевіч (Цётка) і інш. Трупа праіснавала да 1913 года. З-за палітычнага ўціску і матэрыяльных цяжкасцей яна была распушчана. Аднак надзея арганізаваць новы беларускі тэатр не пакідала І. Буйніцкага. У 1917 годзе ён стаў адным з ініцыятараў стварэння Першага таварыства беларускай драмы і камедыі і быў абраны яго кіраўніком. Пазней І. Буйніцкі трапіў на фронт, дзе 22 верасня 1917 года раптоўна

памёр. Першапачаткова быў пахаваны непадалёк ад вёскі Палачаны, што на Маладзечаншчыне. Пазней астанкі перавезлі ў фальварак Палівачы, а ў 1975 годзе яны былі перазахаваны на цэнтральнай плошчы ў мястэчку Празарокі Глыбоцкага раёна. Над магілай устанавілі манументальны помнік (скульптар І. Міско, архітэктар М. Бурдзін).

Дзейнасць пачынальніка прафесійнага беларускага тэатра паслужыла той творчай асновай, на якой у далейшым развівалася нацыянальнае сцэнічнае мастацтва. Ігната Буйніцкага называюць бацькам беларускага тэатра. Доўгі час захоўвалася світка, у якой ён выступаў на сцэне. Яна перадавалася лепшым выканаўцам яго роляў, а з 1992 па 2009 год акцёрам прысуджалася Рэспубліканская тэатральная прэмія імя І. Буйніцкага. Памяць пра яго жыве і сёння: у празароцкай сярэдняй школе створаны музей выдатнага беларускага тэатральнага дзеяча.

К. Дз. Варанько, вядучы бібліёграф Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі